

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูผู้สอน ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเสนอหัวข้อสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
- 1.2 ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.2.1 ทฤษฎีบุคลิกภาพ
 - 1.2.2 ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิตใจ
 - 1.2.3 ทฤษฎีวิวัฒธรรมย่อย
 - 1.2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์
 - 1.2.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก
 - 1.2.6 ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์
 - 1.2.7 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนคูรา

2. แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

- 2.1 ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม
- 2.2 หลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม
- 2.3 แนวนโยบายการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียน
- 2.4 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และวินัย
- 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน
- 2.6 ปัญหาด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
- 2.7 แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 งานวิจัยภายในประเทศ
- 3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

4. กรอบการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข ดังจะกล่าวต่อไปนี้

โลกปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงคลื่นลูกที่สาม คือโลกที่หมุนไปด้วยพลังวิทยาการความรู้ และสารสนเทศ หลังจากที่ผ่านคลื่นลูกที่หนึ่งซึ่งก้าวหมุนไปด้วยพลังการเกษตรจากทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงาน และคลื่นลูกที่สองที่ก้าวหมุนไปด้วยพลังอุตสาหกรรมจากเงินทุน เครื่องจักรกล และแรงงาน เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2544 : 2) มองว่าเรามาถึงยุคข้อมูลข่าวสาร อีกระบบ ข้อมูลข่าวสารที่แพร่สะพัดอยู่นี้ เรียกว่า Information Super Highway คือ ข้อมูลข่าวสารที่แพร่สะพัดอยู่ทั่วไปซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่าอยากรู้อะไรก็รู้ได้ทุกแห่งทุกมุมเท่าที่ความรู้ของศูนย์ข้อมูลจะสะสมเอาไว้ได้ ดังนั้นมนุษย์คนหนึ่งจึงอยู่สองโลก คือ โลกแห่งความเป็นจริงที่สัมผัสได้ รู้ได้ เต็มไปด้วยปัญหา แต่เต็มไปด้วยศักยภาพที่เราจะปรับตัวได้ อีกโลกเป็นข้อมูลข่าวสารที่อยู่เบื้องหลังที่เรามองไม่เห็น

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันมีผลกระทบต่อสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงของอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดดจากสภาพสังคมเดิมที่คนไทยในอดีตซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไปสู่ความสลับซับซ้อน ซึ่ง ศรีศักร วัลลิโภดม (อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2544 : 1) ได้ให้ทัศนะทางด้านความเป็นอยู่ของคนไทยไว้ว่า สังคมไทยเต็มร้อยวัดคนไว้ด้วยความสัมพันธ์แบบพี่น้อง เครือญาติ เพื่อนฝูงและมิตรสหายที่มีทั้งการเคารพในเรื่องอาวุโส และความเป็นกันเองอย่างเสมอภาค ส่วนสังคมสมัยใหม่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงความแตกต่างทางชนชั้นในลักษณะสูงต่ำระหว่างผู้มีความมั่งคั่ง และอำนาจกับผู้ที่ต้องพึ่งพาค้ำค้ำ จึงเกิดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่อยู่ขัดแย้งกันด้วยการใช้การบิดเบือนทางกฎหมายและวิถีทางการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากคนส่วนใหญ่ในสังคมถูกกล่อมเกล้า และมอมเมาจากลัทธิความเชื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ให้กลายเป็นบุคคลที่มองอะไรเพื่อตัวเอง เพื่อพวกพ้องของคนในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคล จนตกขอบ ชื่นชมและลุ่มหลงต่อความต้องการทางวัตถุจนกลายเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้คุณภาพของความเป็นมนุษย์ที่แฝงด้วยเล่ห์เพทุบายจนขาดความเป็นธรรมอยู่เนื่องๆ ภาพสะท้อนสังคมในความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2537 : 7-8) ที่มีทัศนะว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ครอบ 3 สมัย คือ ความเป็นโบราณ – ความเป็นสมัยใหม่ – ความเป็นหลังสมัยใหม่ สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากการหล่อหลอมเชิงวัฒนธรรม ด้วยสภาพของสิ่งแวดล้อม และสังคมจิตลักษณะ (Mentality) ซึ่งมีความเหนียวแน่นไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ในระยะเวลาอันสั้น วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงจากสังคมเด็กเป็นสังคมใหญ่ที่มีการใช้เทคโนโลยีตะวันตกในช่วงไม่กี่ทศวรรษนี้ก็ปรับสู่ความเป็นหลังสมัยใหม่ (Post – Mentality) ที่ระบบข้อมูลข่าวสารโยงคนทั้งโลกให้เข้ามา

เชื่อมกันจนเกิดความเป็นโลกเดียวกัน (Globalization) ทำให้กระแสโลกเชื่อมโยงกัน เช่น ข้อมูลข่าวสาร ความคิด วัฒนธรรม ธุรกิจ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และกระบวนการทางสังคมอื่นๆ โดย ชีรยุทช บุญมี (อ้างถึงใน ประเวศ วะสี, 2537 : 8) เห็นว่าเนื่องจากคนไทย และสังคมไทยยังไม่มีเวลาปรับขนาดของจิตจากจิตเล็กไปจิตใหญ่ และการจัดระบบการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าจะเป็นระบบการเมือง การปกครอง ระบบความยุติธรรม ระบบศาสนา และจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมใหญ่ เราจึงเห็นภาพผสมระหว่างความทันสมัยของวัตถุกับความเสื่อมสลายของสถาบันต่างๆ ทางสังคม และของศีลธรรมอย่างรุนแรงขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งปัญหาวิกฤติในสังคมไทย ซึ่ง สิปปนนท์ เกตุทัต (2538 : 5) วิเคราะห์ว่าสภาพปัจจุบันสังคมไทยเผชิญ "วิกฤติการณ์ทางคุณค่า" และ "วิกฤติการณ์ทางปัญญา" อันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ ได้แก่ การเบี่ยงเบนค่านิยมแบบไทยไปตามกระแสสังคมโลก การยึดติดกับ "คุณค่าในอุดมคติ" เป็นชนวนความขัดแย้งในสังคมตลอดจนการดับสนในค่านิยมเนื่องจากคุณค่าในอุดมคติ ตรงกันข้ามกับความเป็นจริงในสังคม

ต่อมาเมื่อประเทศไทยเริ่มมีนโยบายตลาดเงินเสรี และมีภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ มีการเร่งรัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเร็วเกินไป หรือเรียกว่า "เศรษฐกิจฟองสบู่" มีการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาลงทุนในธุรกิจที่ไม่สร้างรายได้ เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มากเกินไป การขึ้นราคาที่ดินให้มีราคาสูงเกินความจำเป็น เมื่อระบบการเงินมีปัญหาทำให้ต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นเป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั้งระบบค่าเงินลดลงอย่างรวดเร็วธุรกิจต่างๆ ล้มละลายต้องสูญเสียเสถียรภาพ และความเป็นตัวของตัวเองทางเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจมหภาคล้มเหลว ทำให้คนไทยยากจนลงอย่างกะทันหัน มีคนว่างงานมาก คนเป็นโรคเครียดและคิดฆ่าตัวตายมาก ขาดสติ ขาดความละเอียดรอบคอบ ความรุ่งเรืองเป็นของคู่กับความเสื่อมถอยทำให้สังคมไทยเกิดวิกฤตทางคุณค่าอย่างหนัก

จากภาวะวิกฤติของสังคมตามแนวความคิดต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงความอ่อนแอของสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการหลงทางทั้งในการจัดการเรียนการสอนในสถาบัน การศึกษา การอบรมทางสังคม และค่านิยมผิด ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่นำมายึดถือกัน คนที่ยึดค่านิยมที่ถูกต้องกลายเป็นคนทวนกระแส และล่าหลัง เมื่อสภาวะวิกฤติทางคุณค่าอย่างรุนแรงมาถึง สิ่งจำเป็นที่จะช่วยกันกอบกู้และจรรโลงสังคมไทยให้สงบสุขได้นั้น คือ ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทิศทางที่ถูกต้อง ชัดเจน เพื่อเป็นกรอบความคิดหลักในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในด้านวินัยและค่านิยมอย่างยั่งยืน สามารถนำไปปฏิบัติได้กายอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีการคิดวิเคราะห์ที่ต้นเหตุของความแตกสลายของสังคม คือความล้มเหลวของโรงเรียนที่จะไม่สามารถรักษามาตรฐานขั้นสูงของความประพฤติ โรงเรียนไม่สามารถสอนให้นักเรียนชาวซึ่งในค่านิยมของสังคมดั้งเดิมได้ วินัยแก้ไขที่มองเห็นได้ง่าย ก็จะต้องเอาวิชาจริยศึกษามาสอนในโรงเรียนใหม่เพียงคู่กับวิชาพื้นฐานอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ พิลลิปป์ เอช.คูนัมป์ (Philip H. Coombs ; อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2544 : 2) กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

ไว้ในหนังสือ The World Crisis In Education : The View Form the Eighties. เกี่ยวกับปัญหาที่ก่อตัวของจริยศึกษาว่า ความผันผวนทางจริยธรรมซึ่งเกิดจากการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในระยะหลังนี้ ได้ทำให้คนหันมาเอาใจใส่ปัญหาเก่าแก่ นั่นคือ ปัญหาของจริยศึกษา เรื่องของจริยศึกษาเป็นเรื่องที่มีความกำกวม มีคำนิยามแตกต่างกันมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 วิชา จริยศึกษาเป็นวิชาสำคัญในหลักสูตรของทุกโรงเรียน พอถึงทศวรรษ 1930 บรรยาภาคทางเศรษฐกิจการเมือง และการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากมาย จริยศึกษาซึ่งมีคนเอาไปคิดตีบทสนว่าเป็นการสอนศาสนา มักถูกนักการศึกษาชั้นนำมามองว่าเป็นวิชาที่ล้าสมัยในสังคม พหุลักษณะ คนยิ่งมองว่าจริยศึกษาเป็นวิชาที่ล้าสมัยมากยิ่งขึ้น ผู้บริหาร และครูในโรงเรียนย่อมมีความพอใจที่จะสอนอ่าน เขียน และเลข พร้อมกับสอนให้เด็กมีความรู้ และมีทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาสมัยใหม่ ส่วนจริยศึกษานั้นโรงเรียนยกให้เป็นความรับผิดชอบของครอบครัว และองค์กรศาสนา

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมดังกล่าว สรุปได้ว่าปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันเกิดจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตามกระแสโลกที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ ความสงบสุข และสภาพจิตใจของคนไทย ซึ่งสิ่งที่จะช่วยกันกอบกู้และจรรโลงสังคมไทยให้สงบสุข และยกระดับจิตใจของคนไทยได้นั้น คือ ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยมีโรงเรียนที่ทำหน้าที่เป็นแบ่หล่อหลอมคนในสังคมให้มีความซาบซึ้งในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยในอดีตไว้ไม่ให้สูญสลายไปตามโลกในยุคปัจจุบัน

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้ทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น มีการกล่าวถึงทั้งในทฤษฎีทางจิตวิทยา และแนวคิดของนักศึกษารวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แต่ละทฤษฎีมีพื้นฐานแนวคิด และข้อถกเถียงกันแตกต่างกัน ในการนำมาใช้จึงไม่มีทฤษฎีใดที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัว การใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติจึงต้องพิจารณาทั้งจุดเด่น และจุดด้อยของทฤษฎีนั้น ๆ แล้วนำมาบูรณาการกับทฤษฎีอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และลดข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอ ดังนี้

ทฤษฎีบุคลิกภาพ

กอร์ดอน เอ็ม อัลล์พอร์ท (Gordon M. Allport ; อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2539 : 187 – 189) เน้นคุณค่าในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างยิ่ง เขาย้ำเสมอว่า คำสอนในศาสนาทุกศาสนาหาเหมาะสมยบจัดเจเข้มแข็ง ผ่อนปรนความดีกรีของชีวิตเป็นมรรคในกรพัฒนาบุคลิกภาพและพัฒนาคุณภาพ

อัลล์พอร์ท ไม่เชื่อว่าความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ เป็นสัญชาตญาณ เขาเชื่อว่าเป็นผลจากการเรียนรู้ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนี้ ในวัยเด็กเกิดจากความกลัว เช่น กลัวพ่อแม่เขียน จึงไม่พูดปด แต่ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในวัยผู้ใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากการพิจารณาไตร่ตรอง

มากกว่า เขาไม่ปฏิเสธว่าความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในวัยผู้ใหญ่ได้รับอิทธิพลจากการสั่งสอนในวัยเด็ก ความผิด – ถูก เป็นคุณสมบัติที่เด็ก – ผู้ใหญ่ เรียนรู้จากครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม จากแนวคิดของ อัลลิสพอร์ท จึงสรุปได้ว่า สถาบันทางสังคมเหมือนเป็นต้นแบบของจริยธรรม สำหรับการเรียนรู้ทางสังคม

ส่วนอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler ; อ้างถึงใน ทิมพ์พวรรณ เทพสุเมธานนท์. 2544 : 250) มีความเห็นว่า พฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ได้รับการเร่งเร้าจากลักษณะสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หรือพฤติกรรมทางสังคม แนวคิดในเรื่องประสบการณ์ในวัยเด็ก แอดเลอร์ เสนอข้อคิดเห็นว่าในเด็ก 3 ประเภท ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีปัญหา คือ

- เด็กที่มีปมด้อย
- เด็กที่ถูกเอาใจจนเสียเด็ก
- เด็กที่ถูกทอดทิ้ง

อธิบายได้ว่า เด็กที่มีปมด้อย จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความฝังใจว่าตนเองเป็นผู้มีเคราะห์กรรมต้องพบกับความล้มเหลวตลอดเวลา

เด็กที่ถูกเอาใจจนเสียเด็ก เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่มักเอาแต่ใจตนเอง เป็นบุคคลเห็นแก่ตัวจัด อยากรับเป็นนายอยู่เหนือทุกคน และทุกเวลา คอยแต่เป็นผู้รับไม่รู้จักเป็นผู้ให้

เด็กที่ถูกทอดทิ้ง มักมีความรู้สึกว่ายากแค้นแสนสังคม และผู้อื่น อยู่ในส่วนลึกของจิตใจตลอดเวลา

จากแนวคิดของ แอดเลอร์ ได้เน้นถึงอิทธิพลของสังคม และวัฒนธรรมที่มีต่อการหล่อหลอมพฤติกรรม และบุคลิกภาพของบุคคล

ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิตใจ (Psychogenic Theory)

เออร์วิง คอฟแมน (Aurving Coiman : อ้างถึงใน รั้งสรรค์ แสงสุฯ และคณะ. 2544: 249 – 250) ผู้พิพากษาในเมืองบอสตัน กล่าวว่า จากประสบการณ์เด็กที่ห่าผิด ที่ผ่านมากความรู้สึกด้านจิตใจ และนิสัยใจคอของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ โดยสรุปย่อๆ ให้ฟังว่า เด็กที่กระทำผิดนั้นมีผลมาจาก

1. ขาดการอบรมจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ตาย หรือมีสภาพบ้านแตก หรือไม่อบรมลูกเพียงพอจึงทำให้จิตใจเด็กแข็งกระด้าง
2. มีการพัฒนาการทางเพศ ทำให้ไม่สบายใจ หรือเป็นทุกข์
3. มีความเห็นแก่ตัว จึงเป็นทุกข์

ส่วนมากเด็กวัยรุ่นที่กระทำผิด มักมาจากบ้านแตก หรือพ่อแม่อบรมไม่ดี พ่อแม่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม บุคคลพวกนี้จะให้ความรัก ความปลอดภัยแก่เด็กน้อยที่สุด และมักจะสนองความต้องการแบบไม่สม่าเสมอ เด็กจึงมีความรู้สึกขาดพ่อแม่ จากสาเหตุดังกล่าวนี้ นักจิตวิทยาเห็นว่า เด็กพวกนี้จะมองโลกในแง่ร้าย เพราะรู้สึกว่าตนเองได้รับการดูแลจากสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจะมีน้อย ชอบระราน ชอบการต่อสู้ ชอบยกตัวเอง และมีความรู้สึก

กระบวนการวัยใจ เด็กพวกนี้จะมีความรู้สึกว่าเป็นชีวิตของเขา เขาไม่เคยได้รับอะไรที่เขาปรารถนา

เจกินส์ (Jekins) ได้ทำการสังเกตเด็กวัยรุ่นที่กระทำผิดและให้ข้อสังเกตว่า เด็กวัยรุ่นที่กระทำผิดส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุจากจิตใจที่สับสนวุ่นวาย เพราะขาดความสัมพันธ์อย่างอบอุ่น ถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยวไม่มีการควบคุม และลักษณะการกระทำผิดก็มักจะอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาคล้าย ๆ กัน

ทฤษฎีวิวัฒธรรมย่อย (Subcultures Theory)

ผู้เป็นเจ้าของทฤษฎีนี้ คือ อัลเบิร์ต เค โคเฮน (Albert K. Cohen : อ้างถึงใน ริงเจอร์ แสงสุข และคณะ. 2544 : 251 – 252) ได้อธิบายว่า การปฏิบัติของเด็กอาจจะขัดแย้งกับแนวทางของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น กล่าวคือเด็กเหล่านั้นจะเรียนรู้เฉพาะวัฒนธรรมย่อยของพวกตน เช่น สำนวน การสนทนา การแต่งกาย การไว้ทรงผม หรือการแสดงดนตรี เป็นต้น วัฒนธรรมย่อยของพวกเด็กเหล่านี้อาจจะขัดแย้งกับทัศนคติของผู้ใหญ่ กลุ่มเด็กพวกนี้จึงเกิดปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับ วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้นกลุ่มเด็กจึงหันเข้ามารวมกลุ่มกัน และจะสร้างแบบแผนแห่งพฤติกรรมของตนขึ้นมาซึ่งพวกเขาคิดว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาคั่งกล่าวได้

โคเฮน อธิบายว่าวัฒนธรรมย่อยของเด็กเหล่านั้นมิได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากการกระทำหรือพฤติกรรมของตน แต่มุ่งแสดงให้กลุ่มเด็กด้วยกันเห็นว่าตนนั้นเป็นคนเก่ง หรือเป็นคนมีความสามารถ เพื่อจะได้รับการยกย่องจากบรรดาเพื่อนในกลุ่มของตน เช่น การตั้งตนเป็นหัวหน้าแก๊ง และมีฉายาเรียก ซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่ของพวกเขา

ทฤษฎีนี้อธิบายให้เข้าใจถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กที่จับกลุ่มกันเป็นพวก เป็นหมู่ และพฤติกรรมของพวกเด็กนั้นเป็นไปในลักษณะที่ฝ่าฝืนระเบียบแบบแผนของสังคมส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบายได้เฉพาะกลุ่มเด็กผู้ชายเท่านั้น เด็กหญิงที่มารวมกลุ่มกัน และมีพฤติกรรมไปในลักษณะเกเร ไม่เป็นไปในลักษณะเช่นนี้

นอกจากนี้โคเฮน ยังกล่าวอีกว่า การกระทำผิดของเด็กวัยรุ่น เป็นการตอบสนองต่อปัญหาของแต่ละบุคคล ซึ่งคนเราเกิดมามีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น ถ้าครอบครัวเข้มงวดกวดขันกับเด็กมากเกินไป เด็กจะหาทางออกโดยการไปพบปะเข้ากับกลุ่มเพื่อนฝูงนอกบ้าน แล้วช่วยกันสร้างแบบแผนพฤติกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง และแบบแผนของพฤติกรรมเช่นนี้จะถ่ายทอดสืบต่อกันไปจากเด็กคนหนึ่งที่มาเข้าร่วมกับกลุ่ม

ในทางจิตวิทยา เด็กวัยรุ่นที่มีปัญหามักชอบก้าวร้าว ทำลายสิ่งของ หรือพอใจที่จะเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน และพอใจที่จะฝ่าฝืนระเบียบของสังคม ดังนั้นในวัฒนธรรมย่อยของเด็ก พฤติกรรมของเขาจะมีแนวโน้มที่จะต่อต้านระเบียบแบบแผนของสังคม

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget ; อ้างถึงใน ทิศนา ขมณี. 2541 : 5) อธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้น และขึ้นอยู่กับวัยโดยแบ่งเป็น 2 ชั้น ใหญ่ ๆ คือ ชั้นแรก อายุระหว่าง 5 – 8 ปี เป็นขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือคน

(Heteronomous) เช่น ปิคามารคา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้

ขั้นที่สอง เป็นขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ 9 ปีขึ้นไปเด็กจะเริ่มมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้

ต่อมา โคลเบอร์ก (Kohlberg : อ้างถึงใน ทิศนา ขมณี. 2541 : 5) ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจาก เพียร์เจต์ (Piaget) โดยแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับดังนี้

1. ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) ช่วงอายุ 2 – 7 ปี ระดับนี้บุคคลจะสนองตอบต่อกฎเกณฑ์ซึ่งกำหนดไว้โดยผู้มีอำนาจเหนือตน แต่จะเลือกทำพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลจะเกิดขึ้นต่อผู้อื่น

2. ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) ช่วงอายุ 10 – 16 ปี ระดับนี้เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมา เริ่มรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความกระตือรือร้นที่จะกระทำตามกฎ สนับสนุนและเห็นดีเห็นงามกับข้อกำหนดต่าง ๆ มีความยึดมั่นในตัวบุคคล หรือกลุ่มที่ไปเกี่ยวข้องด้วย

3. ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional Level) อายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไประดับนี้เด็กจะมีจริยธรรมขั้นสูงสุด คือ มีการกระทำที่ต้องการยกตัวเองออกจากกฎเกณฑ์ และความคาดหวังของผู้อื่น ในการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ นั้น ต้องนำมาตรึงครองพิจารณาด้วยตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามความคิดที่ตนว่าสำคัญแล้ว อันไหนจะมีความสำคัญมากกว่าโดยการคำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคม ไม่ถูกลำเอียงของบุคคลอื่นมีความรู้เป็นสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ของสังคม

จากระดับการพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก ใน 3 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือ การตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบเลี่ยงไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (อายุ 7-10 ปี) คือ การตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่ตนเองพอใจหรือต้องการที่อยากจะได้

ขั้นที่ 3 ขั้นการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี) คือ การตัดสินใจโดยการคล้อยตามความเห็นชอบ หรือการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13-16 ปี) คือ การตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้คนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่างๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 – 25 ปี) คือ การตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถ

ควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (อายุ 25 ปีขึ้นไป) คือ การตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของตน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมขั้นสูงสุด

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kolhberg)

โคลเบอร์ก (Kolhberg ; อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2544 : 39) เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้นจะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการให้เหตุผลในขั้นต่ำกว่านั้นมีอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด รู้จักวิเคราะห์การให้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้น เหตุผลในขั้นต่ำจะใช้น้อยลงและละทิ้งไปในที่สุด พัฒนาการทางจริยธรรมจากขั้น 1 - 6 ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นสูงสุด (ขั้น 6) เสมอไป อาจจะหยุดชะงักแค่ขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางสังคม และระดับสติปัญญาของบุคคล

ตารางพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kolhberg)

ระดับของจริยธรรม/ช่วงอายุ	ขั้นการให้เหตุผลทางจริยธรรม/ช่วงอายุ
1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) (2-10 ปี)	ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหา (อายุ 7-10 ปี)
2. ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) (10 - 16 ปี)	ขั้นที่ 3 ขั้นการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี) ขั้นที่ 4 ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13-16 ปี)
3. ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional Level) อายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป	ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 - 25 ปี) ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (อายุ 25 ปีขึ้นไป)

บุคคลแต่ละคนจะมี หรือ ไม่มีการพัฒนา หรือมีการพัฒนาเร็ว - ช้าต่างกัน ซึ่งสามารถวัดระดับจริยธรรมของบุคคลได้โดยดูจากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และสามารถที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรม และอภิปรายร่วมกับผู้อื่น การได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น จะทำให้บุคคลที่มีเหตุผลทางจริยธรรมต่ำเรียนรู้การใช้เหตุผลทางจริยธรรมขั้นสูงขึ้น (ทีटना แวมณี. 2541 : 5)

ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์

ตามแนวคิดจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่ใช้กันมากในการพัฒนามนุษย์โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์มีความดี มีคุณค่าต่อการยอมรับ และมีความต้องการมุ่งไปสู่สัจการแห่งตน (Self – Actualization) ทั้งถึงแวดล้อมของเขาคีพอ หรือ เอื้ออำนวย แรงจูงใจของมนุษย์ และกระบวนการพัฒนาไปสู่สัจการแห่งตนนั้น ส่วนใหญ่เป็นลำดับขั้นซึ่งได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานเพื่อเกิดความอิสระในการเติมเต็มในลำดับขั้นต่อไป (Maslow ; อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2544 : 44)

ทฤษฎีแรงจูงใจที่เป็นไปตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow Hierachical Theoy of Motivation) ได้แสดงลำดับขั้นความต้องการไว้ ดังนี้ (วัชรวิ ฐวธรรม. 2538 : 16 – 19)

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ที่เป็นที่ยอมรับตามหลักจิตวิทยามนุษยนิยม (พัฒนาการ 5 ขั้น ของมาสโลว์)

บุคลิกภาพสุดยอด คนจริง - สัจธรรม	ลักษณะของบุคลิกภาพที่พัฒนา จากขั้นต่ำ ถึงจุดสุดยอด
ค่านิยมมนุษย์ (5)	ขั้นที่ 5 เรียก ค่านิยมมนุษย์ บุคลิกลักษณะ : ครองคุณธรรม ค่านิยมสูงสุดของมนุษย์ - มิวินัย - จริยธรรม - ความสำเร็จสูงสุดในชีวิต / ยາชีพ - มีประสิทธิผลเชิงสังคม – เศรษฐกิจ
	คุณธรรมต่างๆ : - ความจริง - ความดีงาม - ความสดชื่น - ความเป็นตนเอง - ความรู้ - ความสมบูรณ์แบบ - ความพร้อมพร้อม - ความยุติธรรม - ความเรียบง่าย - ความเป็นระเบียบ - ความรวดเร็ว - ความมีคุณค่า - ความมั่นคง - ความพอดี - ความสำคัญ - ความสวยงาม
	- จริยใจ - เสียสละ - ห่วงใย
ปลอดภัย (2) ร่างกาย เพศ เงิน (1)	ขั้นที่ 1 และ 2 เรียก ความต้องการขั้นต่ำ เป็นปัจจัยที่ทุกคนต้องได้รับ

เมื่อมนุษย์สามารถสนองความต้องการของคนชั้นต่ำสุดซึ่งเป็นความต้องการด้านสรีระ ได้แก่ อาหาร เพศ เงิน แล้วก็จะขยับสู่ความต้องการปลอดภัยในขั้นที่ 2 ขั้นความต้องการขั้น 1 และ 2 เป็นความต้องการปัจจัยเบื้องต้นที่จำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่เมื่อได้รับรักเต็มแล้วในขั้นที่ 3 ความต้องการศักดิ์ศรี และเกียรติ ในขั้นที่ 4 ก็จะเป็นตัวแรงผลักดันให้คนแสวงหา หรือแสดงพฤติกรรมให้ได้รับเกียรติ หรือศักดิ์ศรีที่ตนต้องการ และเมื่อใครปฏิบัติคนอย่างไรก็จะได้บุคลิกภาพ อยู่ในขั้นที่ตนปฏิบัติ ลักษณะการแสดงออก ด้วยแรงผลักดันหรือแรงยั่วยุจากความต้องการเช่นนี้ จะช่วยให้คุณพัฒนาตนเองสมบูรณ์ในทุกขั้นจนถึงขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นแสวงหาคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และอาชีพ เมื่อบุคคลแสวงหาคุณธรรม ก็จะแสดงพฤติกรรมครองคุณธรรมและปฏิบัติตนมีวินัย และจริยธรรม ชีวิตย่อมประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิผลทั้งในเชิงสังคม (จิตใจ) และในเชิงเศรษฐกิจ (เงิน และงาน)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

แบนดูรา (Bandura . 1977 : 79) ผู้นำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า จริยธรรม เป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจกระทำ และกำกับการกระทำของคน ซึ่งกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นในรูปของกฎหมาย ศีลธรรม และจารีตประเพณี ที่บุคคลอาจยึดถือปฏิบัติเป็นกฎเกณฑ์ในใจตนเอง ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่กำกับการกระทำของคนเองได้มากกว่ากฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น การเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้เชื่อว่า พฤติกรรมจริยธรรม ถือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางสังคม ดังนั้นการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการตัดสินใจ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมก็เกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม อื่นๆ ในการพิจารณาเรื่องจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อาจแยกการพิจารณา ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ต้นกำเนิดของพฤติกรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมระบุว่า พฤติกรรมส่วนมากของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ 2 แบบหลัก คือ

1.1 การเรียนรู้จากผลกรรม เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างด้วยตนเอง แล้วเรียนรู้ผลกรรมที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผลกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีผลต่อมนุษย์ 3 ด้าน คือ ด้านการให้ข้อมูล ด้านการจูงใจ และด้านการเสริมแรง

1.2 การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้ชนิดนี้เกิดจากการสังเกตตัวแบบ(Model) ว่าตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร เมื่อสังเกตได้แล้ว ผู้สังเกตก็มีความคิดว่าคนสามารถทำพฤติกรรมใหม่ การเรียนรู้จากการสังเกตมี 4 กระบวนการ คือ

1.2.1 กระบวนการใส่ใจ กระบวนการนี้เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้จากการสังเกต

1.2.2 กระบวนการเก็บจำ มนุษย์สามารถเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

แล้วเก็บจากการกระทำของตัวแบบไว้ จนเวลาผ่านไปก็สามารถระลึกถึงแบบแผนของพฤติกรรม เพื่อแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมได้

1.2.3 กระบวนการกระทำทางร่างกาย เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตแปลงผลจากการเก็บจำออกมาเป็นการกระทำ กระบวนการนี้อาศัยการจัดระบบพฤติกรรมส่วนย่อยเพื่อแสดงตามตัวแบบ ผู้สังเกตจะทำตามตัวแบบได้ก็จะต้องมีความสามารถทางกายที่จะสามารถทำตามตัวแบบได้

1.2.4 กระบวนการรูใจ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแยกแยะระหว่างการเรียนรู้ (Learning) กับการกระทำ (Performance) เพราะมนุษย์ไม่ได้ทำทุกสิ่งทุกอย่างตามที่ได้เรียนรู้มา การกระทำที่ตัวแบบทำแล้วเกิดผลทางบวกจะเกิดแรงจูงใจให้ผู้สังเกตทำพฤติกรรมตามที่ตัวแบบกระทำ การกระทำใดที่ตัวแบบกระทำแล้วเกิดผลกรรมทางลบก็จะนำมาเป็นแรงจูงใจให้ผู้สังเกตเว้นการกระทำตามตัวแบบนั้น

2. ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

2.1 ตัวแปรที่เกิดก่อนพฤติกรรม มีอิทธิพลของตัวแบบซึ่งอาจทำให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ๆ ได้ การสอนกฎเกณฑ์หรือหลักเกณฑ์ใหม่จากตัวแบบ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของตัวแบบโดยวิธีถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) การสอนความคิดหรือพฤติกรรมสร้างสรรค์ การยับยั้งการกระทำที่มีผลกรรมทางลบ

2.2 ตัวแปรที่เกิดหลังพฤติกรรม มีผลกรรมจากภายนอกที่เป็นแหล่งกำเนิดของผลกรรมที่อยู่ภายนอก และเงื่อนไขผลกรรมจะเป็นไปตามที่กำหนดขึ้นสำหรับผลกรรมจากภายใน ผลกรรมประเภทนี้มีแหล่งกำเนิดของผลกรรมอยู่ภายในตัวบุคคล และเงื่อนไขการเกิดผลกรรมเป็นไปตามธรรมชาติ และตามที่บุคคลกำหนด

ซ้ำเดือน วุฒิจันทร์ (2524 : 140 - 142) อธิบายไว้ว่า ลักษณะของทฤษฎีนี้เชื่อว่า สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ โรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมาก ในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบตลอดจนเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้แก่นักเรียนพึงระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์ และวางอำนาจ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ ตั้งแต่บิดา มารดา ครู ไปจนถึงตำรวจ พึงอบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ ชั่วดี รู้สึกอายที่จะทำความชั่ว ให้ความคิดมีเหตุผล ความสม่ำเสมอ ในการลงโทษ และให้รางวัลสำหรับเด็กที่เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม และประเทศชาติ จึงมีหน้าที่ต้องจัด และพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เป็นที่ยอมรับว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทในการอบรมสั่งสอน เป็นแบบอย่างในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และสำนึกที่ดีแก่นักเรียน

แนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

คำว่า "คุณธรรม" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Moral" มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า "คุณธรรม" หมายถึง "ธรรม" คือ คุณงามความดี

ใน Virtue Dictionary of Education ให้นิยามในคำ "คุณธรรม" ว่าหมายถึง ความ เป็นเลิศแห่งอุปนิสัย และความประพฤติดี (บุญมี แทนแก้ว, 2541 : 19)

อริสโตเติล (Aristotle ; อ้างถึงในบุญมี แทนแก้ว, 2541 : 195) ปรัชญากรีกอีกท่านหนึ่ง กล่าวไว้ว่า "คุณธรรมคือ คุณงามความดี เป็นสภาวะจิตใจที่มั่นคง ซึ่งแสดงออกมาในรูปการกระทำ ที่ตั้งใจ และอยู่ในทางสายกลาง ความรู้กับคุณธรรมแยกกันไม่ออก แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน"

กู๊ด (Good, 1973 : 641) ให้ความหมายของคำว่า "คุณธรรม" ไว้ดังนี้

1. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน
2. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคม

ซึ่งเกี่ยวกับความประพฤติ และศีลธรรม

โลว์ (Lowe ; อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2544 : 244) ได้ให้ความหมาย ของคุณธรรม ไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่ตั้งมยึดถือเป็นข้ออ้างอิง (Frame of Reference)

บานฮาร์ท (Bamhart ; อ้างถึงใน พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2544 : 244) ได้ให้ ความหมายของคุณธรรม ว่า หมายถึง ระบบของแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ดี

พุทธทาสภิกขุ (2543 : 13) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า "คุณธรรม" ไว้อย่างละเอียด ดังนี้ คำว่า "คุณ" หมายถึง คำที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือเป็นไปได้ทั้ง ทางดี และทางร้าย คือ ทำให้จิตใจยินดีก็เรียกว่า "คุณ" ทำให้จิตใจยินร้ายก็เรียกว่า "คุณ" ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้ที่มีจิตใจหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือความหมายของคำนี้

คำว่า "ธรรม" มีความหมาย 4 อย่าง คือ

1. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเกี่ยวข้อง
 2. ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้
 3. ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ
 4. ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง
- กล่าวโดยสรุป "คุณธรรม" หมายถึง ลักษณะที่ดีงามของบุคคล ซึ่งจะยอมรับและ

เห็นคุณค่าคุณธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นบ่อเกิดแห่งจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า จริยา หรือ จรรยา หมายถึง ความประพฤติ จริยาที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรม หมายถึง คุณความดี ความชอบ ความถูกต้อง เมื่อนำเอา คำทั้งสองมาสมาสกันแล้วมีความหมายว่า ความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้อื่นที่ได้

พบเห็น ซึ่งความประพฤติในที่นี้หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกเป็นประจำเป็นอุปนิสัย ที่สืบเนื่องมาจากความนึกคิด ความเชื่อถือ หรือนิสัยที่ได้สะสมไว้ (มาโนช คัดเชวณิชย์. 2523 : 41) ซึ่งความหมายของจริยธรรม ยังมีผู้ให้คำจำกัดความไว้อีก เช่น

ศาโรช บัวศรี (2526 : 26) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า เป็นค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคม และบุคคลต้องยึดมั่น ถือมั่น และจริยธรรมนี้ย่อมจะนำสันติสุขให้แก่บุคคลและสังคมได้สมควรแก่กรณี เพราะจริยธรรมเป็นเครื่องควบคุมอันครกริยา ระหว่างมนุษย์และสังคม หรือสิ่งแวดล้อมทั้งปวง

จริยธรรมมีโครงสร้างสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. คีลธรรม (Moral Value) หมายถึง สิ่งที่ดีเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ
2. คุณธรรม (Ethical Value) หมายถึง สิ่งที่ดีควรปฏิบัติ

ซึ่งทั้ง 2 ข้อ รวมกัน เรียกว่า จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2) ได้ให้ความหมายของ "จริยธรรม" ไว้ว่า เป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ คำนี้ลักษณะ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น รวมถึงพฤติกรรมที่สังคมชมชอบให้การสนับสนุน และลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ หรือพยายามกำจัด และผู้ที่กระทำพฤติกรรมนั้นจะมีความรู้สึกว่าไม่ถูกต้อง หรือไม่ควรกระทำ ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะประเภทแรกมากกว่าประเภทที่สอง

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 48) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม ไว้ว่า ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึกภายในจิตใจ และการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับความรู้สึกทางจิตออกไปแล้วเป็นที่ยอมรับของสังคม และทุกคนสนับสนุน

นอกจากนี้บุญมี แทนแก้ว (2532 : 8) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ "จัดว่าเป็นคุณธรรม" แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่มีความถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำเป็นต้องอาศัยคำสอนทางศาสนา ได้แก่ ศีล อันหมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อฝึกหัดกาย และวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำสิ่งใดให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้มีผิดปกติ (ผิดศีล) เช่นทำให้ถูกต้องให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำให้ถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย ความเยือกเย็นไม่เดือดร้อน จึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้วก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้นคุณธรรมและศีล จึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม

จากนิยามดังกล่าวอาจสรุปความหมายของคำว่า "คุณธรรม จริยธรรม" หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในทางที่ดีงามที่เริ่มต้นจากภายนอกเข้าสู่ภายในโดยนำความรู้ ปัญญา

เหตุผล และค่านิยม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และโลกโดยพฤติกรรมที่ดีงามเหล่านั้น จะเกิดจากพลวัตในการคิด ปฏิบัติ ผักผ่อนให้เจริญงอกงามอยู่เป็นนิจ

หลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบ ต่อสังคม

สังคมปัจจุบันมีพัฒนาการไปมาก เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน ยิ่งสังคมมีความเจริญมากเท่าไร คุณธรรมด้านความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมืองก็ยิ่งจำเป็นต่อสังคมมากเท่านั้น เนื่องจากความรับผิดชอบต่อความเป็นพลเมือง เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมมากที่สุด

การดำเนินชีวิตของพลเมืองที่มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาสังคม ส่งผลให้การพัฒนาสังคมประสบผลสำเร็จสูงตามไปด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคม หรือถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันมีการเรียนรู้ระเบียบของสังคมดำเนินไปตลอดชีวิต การศึกษาด้านชีวิต คือกระบวนการขัดเกลาทางสังคม คนที่ได้รับการขัดเกลาอย่างต่อเนื่องจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มีบุคลิกภาพที่ดีมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ และวางตนให้อยู่ในกาลเทศะที่เหมาะสมไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันในสังคม สิ่งหนึ่งที่จะละเลยไม่ได้ คือ การปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งการปลูกฝังจริยธรรมควรกำหนดวิธีการเป็นขั้นตอน คือ การสร้างศรัทธา ให้ความรู้ความหมายที่แท้จริง ฝึกปฏิบัติจริยธรรมที่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดความดีและความเข้าใจที่กระจ่างชัดต่อคุณค่า และวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อฝังลึกคุณงามความดีไว้ตลอดไป

คิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2544 : 262) ได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจขั้นตอนของการพัฒนาจริยธรรมตามระดับอายุ ผู้สอนควรเรียนรู้จิตวิทยา เปิดโอกาสให้บุคคลแสวงหาความรู้จากสิ่งแวดล้อมภายนอก
2. ความรู้ที่ชัดเจนในระดับของจริยธรรม สร้างแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการ ตามสติปัญญาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้
3. การใช้ความรู้คู่ขนาน คือ คำแนะเพื่อเพิ่มพูนส่งเสริมให้มีความเจริญด้านความดี และต้านลบ เพื่อให้สังวรระวังไม่นำมาเป็นเยี่ยงอย่าง
4. การสอนโดยการสร้างศรัทธา เพราะศิษย์สนใจแสวงหาความดีได้โดยใช้หลักการให้เหตุผล
5. การปลูกฝังจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกคน และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม
6. การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจ และยึดเป็นหลักปฏิบัติ
7. การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กล่อมเกลา ขัดเกลาให้ผู้เรียนซึมซับกฎเกณฑ์รู้คุณค่าของสังคมได้ด้วยตนเอง

8. ฝึกการเลือกตัดสินคุณค่าการวิเคราะห์ค่านิยมจากพฤติกรรมที่เห็นเด่นชัด เพื่อให้ผู้ได้รับการปลูกฝังสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมากยิ่งขึ้น จนถึงขีดเกลาพฤติกรรมของตนเอง และสร้างเสริมคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์

แนวนโยบายการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการบริหารงานโรงเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่มีการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งจัดให้กับเด็กวัยรุ่น (อายุ 13 – 15 ปี) ที่เป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมที่จะหักเหไปในทางที่ดี และไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีสถานบริการ และสถานบันเทิงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลในสังคม นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ที่ได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่แก่นักเรียนเหล่านั้น จึงต้องมีการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันรับผิดชอบ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (2540 : 15-16) มีข้อที่กล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไว้ในหมวดที่ 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 73 ว่า รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต และมาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 7, 13-15) ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไว้ในหมวดที่ 1 มาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในหมวดที่ 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 23 ว่าการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาดำรงชีวิต ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และ

บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา โดยผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้
สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

นอกจากนี้รัฐยังมีนโยบายแก้ปัญหา และส่งเสริมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง
แต่การปลูกฝังจริยธรรมส่วนใหญ่ยังไม่ได้ผล ระบบการศึกษาที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาจริยธรรม
ของเยาวชนโดยกระบวนการเรียนการสอนซึ่งอาศัยวิชาศีลธรรมเป็นหลัก จากการศึกษาปัญหา
การเรียนการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยวิทยาลัยครูนครปฐม
(2534 : 1) พบว่า แม้ครูผู้สอนจริยศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษา
ถึงระดับปริญญาตรี และเป็นผู้ที่ได้สอนตรงกับวิชาเอก คือ วิชาเอกสังคมศึกษาถึงร้อยละ 60.98
ก็ยังพบปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ และความสามารถ
ในการชี้แนะให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนจริยศึกษา ใน
ด้านเนื้อหาวิชาจริยศึกษาตามหลักสูตรมีมากขณะที่ครูยังมุ่งสอนเนื้อหาแต่นักเรียนไม่สนใจเนื้อหา
วิชาจริยศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (กรมวิชาการ, 2544 : 8) ได้ชี้
ให้เห็นประเด็นสภาพที่เป็นปัญหาทั้งที่เกี่ยวกับผู้บริหารไม่ให้ความสนใจการเรียนการสอนจริยธรรม
ครูไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และผู้เรียนรับความรู้แล้วปฏิบัติ
ไม่ได้ เนื่องจากความไม่สอดคล้องของการสอนกับการนำไปสู่การปฏิบัติจริง เนื่องจากค่านิยมทาง
สังคมขัดแย้งกันเอง

สำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (2544 : 1) ได้กำหนดแนวทาง
การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน ในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดย
การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม
กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลัก
ผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ
พัฒนาคุณธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์
ระหว่างตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยี ความรู้ ความเข้าใจและ
ประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย
และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย
อย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด
การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกัน แก้ไขปัญหา จัดกิจกรรม
ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่
อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม

ที่คิงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียน และประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษา

อนึ่งเพื่อให้การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (2544 : 4) บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังจำเป็นต้องสนับสนุน ส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา ให้ครอบคลุมหลักสูตรและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล

ดังนั้น จากแนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนจึงเปรียบเสมือนตัวบ่งชี้มาตรฐานทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และชุมชน ที่จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ตามนโยบายทางด้านการศึกษา และบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และวินัย

เป้าหมายการพัฒนาบุคคลให้เป็นตัวของตัวเองทางจริยธรรม (Ethical Autonomous) มีความสอดคล้องกันทั้งความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมนั้น ประเวศ วะสี (2537 : 14) กล่าวว่า ต้องมีฐานอยู่บนความจริง ความรู้จริงเริ่มต้นจากการสัมผัสความจริงระดับเบื้องต้น ซึ่งเมื่อนำมาคิดต่อจะทำให้รู้ความจริงลึกซึ้งขึ้นอีก ถ้ารู้สึกก็จะทำให้เชื่อมโยงความรู้ได้ ซึ่งเรียกว่า "ปัญญา" การเรียนรู้ควรไปให้ถึง 3 ระดับ คือ

1. เกิดความรู้ที่รู้ความจริง
2. เกิดปัญญาที่เชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ได้
3. เกิดจิตสำนึกเพราะความเข้าใจตนเอง สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. 2539 : 22 – 25) ได้ปรากฏถึงการเสริมสร้างวินัยที่สามารถสร้างเสริมโดยการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อชีวิตเข้าสู่สังคม สู่วิถีใหม่ สู่วิถีใหม่ สร้างให้เกิดวินัยตั้งแต่แสดงพฤติกรรมครั้งแรก และให้เกิดการกระทำเช่นนั้นอย่างต่อเนื่อง พ่อแม่จึงต้องมีวินัยดีเป็นแบบอย่าง อบรมสั่งสอนเด็ก หากปล่อยให้มีพฤติกรรมเคยชินเป็นอย่างอื่นก็จะลำบาก เมื่อเด็กเติบโตขึ้นให้สังคม และวัฒนธรรมถ่ายทอดเรื่องระเบียบวินัย

การสร้างวินัยให้ได้ผลต้องใช้ระบบสัมพันธ์ขององค์รวม คือ ทั้ง 3 ด้าน

1. ด้านพฤติกรรม คือ ให้มีพฤติกรรมดีด้วยความเคยชิน
2. ด้านจิตใจ คือ มีความสุข ความพึงพอใจในการทำพฤติกรรมนั้น

3. **ด้านปัญญา** คือ มีความรู้ ความเข้าใจเหตุผล เห็นคุณค่าของการกระทำจะสนับสนุนให้จิตใจต้องการทำพฤติกรรมนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

การพัฒนาต้องเสริมสร้างให้ได้องค์ประกอบสัมพันธ์พร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าว ปัจจัยในการเสริมสร้างวินัย ได้แก่

1. **กัลยาณมิตร** ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครู ญาติ เพื่อจะได้เป็นต้นแบบของพฤติกรรม ให้ความรัก ความอบอุ่น ศรัทธา และความสุขทางจิตใจ ตลอดจนชี้แนะเหตุผลให้ใช้ปัญญาพิจารณา

3. **การเสริมสร้างจิตใจให้มีอุดมคติมุ่งมั่นประพฤติโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง** เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดความภูมิใจ

กรอบแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองทางจริยธรรม ปีเตอร์ (Peters. 1977 : 253) เสนอไว้ว่า

1. การศึกษาต้องให้เด็กซึมซับเนื้อหาที่เป็นหลักพื้นฐาน (Basic Rules) ที่จะใช้ได้กับทุกสังคมของโลก (Universal) ที่ว่าการกระทำใด ๆ ของตนต้องไม่ทำให้ตนเอง และผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งการพิจารณาเลือกการกระทำนี้ปราศจากอคติ และใช้หลักของเมตตาธรรม

4. การศึกษาต้องให้เด็กได้เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ (The Legislative Function) โดยหล่อหลอมให้ผู้ที่มิมีเหตุผล สามารถสร้างกฎเกณฑ์ของตนโดยการจัดบรรยายภาค และประสบการณ์ การเรียนรู้ ความอบอุ่น ความไว้วางใจ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย โดยในวัยต้นก่อนข้างเป็นการปฏิบัติด้วยแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic) จากคำสั่งเกณฑ์แบบ ปฏิบัติตามกฎ เกิดความเข้าใจ เหตุผลของการกระทำหล่อหลอมความรู้สึก ความคิด และการกระทำจากแรงจูงใจภายในคน (Intrinsic)

5. การศึกษาต้องให้เด็กได้ปฏิบัติตนในการพิจารณากฎเกณฑ์ การกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากกฎเกณฑ์ และการกระทำบางอย่างมีข้อขัดแย้ง ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำตอบที่ตายตัว เด็กจึงต้องพิจารณาบททวนโดยนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติตามยุคสมัย ใช้ เพื่อให้ตนเองสามารถเผชิญสถานการณ์ และความขัดแย้งต่าง ๆ ได้โดยการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่ บนหลักพื้นฐานการเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากการท่องบ่น แต่เป็นการฝึกกระบวนการคิด การตัดสินใจ จากกรณีตัวอย่างที่หลากหลาย

6. การศึกษาต้องพัฒนาความสามารถในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติ (The Executive Function) เด็กมีความเข้าใจเนื้อหา และสามารถสร้างรูปแบบในการปฏิบัติได้ แต่มักจะเฉยในการปฏิบัติจริง การศึกษาจึงต้องเสริมความเข้มแข็งของเจตนาด้วยการให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่ง จอห์น ลอว์ (John Laws : อ้างถึงใน Peters. 1977 : 253) กล่าวว่า ถ้าบุคคลมีความรักและความภาคภูมิใจในตนเองจะเกิดความสบาย ความเสียใจ เมื่อทำในสิ่งที่ผิด เกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจผู้อื่นที่ได้รับผลจากการกระทำของตน ความภาคภูมิใจในตนเองจึงมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งทางจริยธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดทำให้เกิดปัญญา และจิตสำนึก ในทรรศนะของ ดีวี่ (Dewey . 1976 : 25 – 31) กล่าวว่าการจัดการศึกษาแบบใหม่เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วย ประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง และเชื่อมโยง "ประสบการณ์" ของผู้เรียน ได้จากการจัดสภาพแวดล้อมด้วยเนื้อหา สื่อ อุปกรณ์ การจัดองค์กรทางสังคมในโรงเรียนให้มีความสัมพันธ์กันทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เข้าด้วยกันได้ สามารถสร้างบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้น ผู้เรียนจะเรียนรู้ทัศนคติของตน รู้จัก ศึกษากาย มีสามัญสำนึก มีความสามารถในการตัดสินใจ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ ในชีวิตของผู้เรียนจะเกิดต่อเนื่องกันไป

โรงเรียนแบบใหม่นั้นมีลักษณะ ดังนี้

1. การควบคุมทางสังคมเป็นไปตามธรรมชาติ ทุกคนมีโอกาสสร้างเสริม และตระหนัก ในความรับผิดชอบ เด็กมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคม โดยครูเป็นผู้คิด และวางแผนในการจัดกิจกรรม ให้เด็กมีโอกาสในการมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การควบคุม และจัดระเบียบทางสังคม และการวางแผน เพื่อจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ครูต้องสำรวจความสามารถ และความต้องการเฉพาะของนักเรียน ขณะเดียวกันก็ต้องให้มีเนื้อหาสาระที่จะเป็นความรู้และประสบการณ์ที่ยึดหยุ่นเพียงพอซึ่งจะช่วยให้ ผู้เรียนมีเสรีภาพในการปฏิบัติซึ่งให้เด็กได้มาซึ่งประสบการณ์ ของแต่ละคนจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคม ในกรณีที่เด็กไม่สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มได้ ครูต้องศึกษาค้นหาสาเหตุและช่วยให้เกิดการปรับปรุง
2. ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุม ผู้ชี้ขาด มาเป็นผู้เตรียมประสบการณ์ที่จะนำไปสู่ พฤติกรรมของกลุ่ม
3. ครูต้องมีความเด็ดเดี่ยวในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างยุติธรรม มิใช่เพื่อ แสดงอำนาจของตนเอง บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเก่าครูมักใช้คำสั่งบังคับ ในสถานการณ์เกือบทั้งหมด เงื่อนไขการควบคุมทางสังคมโดยเด็กเองจึงขาดหายไปครูเป็นผู้สร้าง แนวปฏิบัติและครูเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ เด็ก ๆ จึงอยู่ในระเบียบ แต่เนื่องจากครูเป็นผู้กำกับดูแลอยู่ มิใช่เกิดจากการมีส่วนร่วมของพวกเขาในสังคม
4. ระบบการศึกษาต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น สภาพวะของชุมชน สภาพภูมิหลัง ทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ อาชีพ ฯลฯ ต้องมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์หลักทาง การศึกษากับความรู้สึกภายในที่เกิดขึ้นในตัวเด็กซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทั้งสติปัญญาและจริยธรรม ผู้เรียนสามารถแยกแยะ และประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ตนเรียนรู้ได้ดี โดยมีสัมพันธ์ภาพ ทางบวก ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน

จากแนวคิดทางการศึกษาดังกล่าวพอสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาต้องเน้นที่การพัฒนา ให้รู้จักตนเอง เข้าใจ รัก และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ใช้กระบวนการทางปัญญาในการพิจารณา ตัดสินใจเลือกกระทำ เพื่อคงความยั่งยืนของจริยธรรม และประสบการณ์ประชาธิปไตยที่เกิดจาก ภายในตน โดยการบูรณาการเนื้อหาในกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้เด็กเกิดประสบการณ์

และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในบรรยากาศแห่งการยอมรับความแตกต่างทางศักยภาพของบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายมีบทบาทเกี่ยวข้อง การพัฒนาที่ต่อเนื่อง และครอบคลุม จะช่วยให้เยาวชนมีความองอาจทางจริยธรรมอย่างมั่นคง สถาบัน และระบบจะช่วยเหลือหล่อหลอมบุคลิกภาพ และความเข้มแข็งทางจริยธรรม พ่อ แม่ และบุคคลในครอบครัว ชุมชน สังคม และโลก จะเป็นแหล่งให้ข้อมูล ความรู้ เจตคติ แนวคิดทางจริยธรรม ค่านิยม ที่มีมาแต่ดั้งเดิม ตามวิถีชีวิต และที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามปรากฏการณ์ และความเคลื่อนไหวของสังคม ซึ่ง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 668 - 674) ได้เสนอปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเด็ก และเยาวชน ดังนี้

1. ครอบครัว

ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการเสริมสร้าง และการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิก ของคนในสังคม เป็นแหล่งอบรม ชักเย้าย ให้แนวคิดที่สำคัญทางจริยธรรมที่มีคุณค่า และอิทธิพล มากที่สุด เพราะสมาชิกทุกคนจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ ดิเคตามอย่างใกล้ชิด การให้ความรักความอบอุ่น อย่างเพียงพอ รวมทั้งการดำรงชีวิตให้มีความสุข แต่ปัจจุบันสังคมมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง มากขึ้น ขนาดของครอบครัวเล็กลง เวลาที่อยู่ร่วมกันในครอบครัวน้อยลง จึงทำให้ความรักความเข้าใจ ของบุคคลในครอบครัวลดน้อยลง บทบาทและหน้าที่ในการกล่อมเกลาจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง เด็ก ๆ ได้รับการเรียนรู้อย่างโดดเดี่ยวด้วยตนเองคุ้นเคยกับ สิ่งแวดล้อม และสื่อสมัยใหม่ที่ไม่เหมาะสม จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและเกิดปัญหาสังคม ในเวลาต่อมา ดังนั้นการพัฒนาครอบครัวที่มีคุณภาพ ด้วยความรัก ความอบอุ่น และให้มีพื้นฐานชีวิต ที่ดี จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเด็กและเยาวชนที่จะช่วยลด ปัญหาสังคมที่กำลังทวีความรุนแรงให้ลดลงได้

2. สถาบันทางศาสนา

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเป็นระเบียบ ความสงบเรียบร้อย การอยู่เย็นเป็นสุข สิ่งเหล่านี้ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้เกิดปัญญา ใช้สติในการแก้ปัญหา โดยยึดหลักธรรมคำสอนเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสงบสุข แต่ในสภาพปัจจุบันความริ้นรมย์ทางกาย และประสาทสัมผัส เพิ่มขึ้น คนเริ่มห่างวัดหันเข้าหาแหล่งอบายมุข และสถานเริงรมย์ จึงทำให้ความเสื่อมโทรมทาง จิตใจของคนในสังคมอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง

3. โรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถาบันที่สังคมได้มอบหมายให้เป็นแม่หลอมของการสร้างปัญญาให้ กับคนในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การอ่านออกเขียนได้ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทางด้านศีลธรรม จริยธรรม ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะเป็นแหล่งอบรมสั่งสอน

ศีลธรรม และจริยธรรม แต่ไม่สามารถกำหนดที่ได้อย่างจริงจัง เนื่องมาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษากล้ามองข้ามการมีคุณธรรม จริยธรรมในตนเองและผู้อื่น ระบบการศึกษา พัฒนาตามวัฒนธรรมตะวันตก การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นเนื้อหามากกว่าการพัฒนา จิตใจ จึงเป็นผลทำให้ค่านิยมทางสังคมขัดแย้งกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. กฎหมายและจารีตประเพณี

สังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยที่กฎหมาย จารีตประเพณีไม่สามารถ คุ้มครองคนในสังคมได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดปัญหาและการกระทำผิดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ ปัญหาด้านความยากจน ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวบีบบังคับให้คนในสังคมต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ ได้มาซึ่งความต้องการบริโภคทางด้านวัตถุมากยิ่งขึ้น แม้แต่เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายบางคนก็ กระทำผิดเสียเอง จึงทำให้กฎหมายและจารีตประเพณีที่ดึงมาจากความเด็ดขาด ไม่มีประสิทธิภาพ คนในสังคมเริ่มเกิดความสับสนไม่เข้าใจว่าการกระทำตามกฎหมาย และจารีตประเพณีนั้นเหมาะสม ถูกต้องหรือไม่เพียงไรและผลตอบแทนควรเป็นเช่นไร จนกลายเป็นลักษณะที่ว่าคนดีเกิด ความเสียเปรียบคนที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง

5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ให้ความสำคัญ ทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยขาดความเอาใจใส่ต่อการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยเกือบจะสิ้นเชิง หรือมีน้อยมาก จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอย่างมากมาย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนของชาติที่เติบโตขึ้นท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ หารยธรรมตะวันตก เทคโนโลยี และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ที่มีอิทธิพลทำให้จิตใจแข็งกร้าว ฟูมเฟือย สร้างค่านิยมที่ผิด ๆ นิยมความรุนแรงมากกว่าสันติวิธี จนกลายเป็นปัญหาเยาวชนของชาติในปัจจุบัน จึงทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจาก การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมาพัฒนาคุณภาพของคนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 - 9

6. สื่อสารมวลชน หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และสถานเริงรมย์

สังคมไทยในปัจจุบันสื่อ เทคโนโลยี และสถานเริงรมย์ต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทต่อ การดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก หากขาดการควบคุม และเลือกสรรค่านาเสนอแต่สิ่งที่ดี มีประโยชน์ สิ่งดังกล่าวจะเป็นสิ่งชั่วร้ายทำให้เกิดการกระทำที่ผิดศีลธรรม และเป็นการปลุกฝัง ค่านิยมที่ผิด ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาสังคม โดยเฉพาะเยาวชน ที่อยากลอง และชอบความรุนแรง ในการแก้ปัญหา ดังนั้นควรหามาตรการควบคุมสิ่งเหล่านี้ให้ชอบธรรม และเหมาะสมกับ การมีวัฒนธรรมที่ดีงามของคนไทยที่ควรอนุรักษ์ไว้ตลอดไป

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของกระแสสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านจริยธรรมของคนในสังคม องค์กร และสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่เนื่องมาจากไม่สามารถทวนกระแสความเจริญ

ทางด้านวัตถุ และกระแสสังคมที่กำลังทวีความรุนแรง จึงทำให้การพัฒนาคนในปัจจุบันต้องประสิทธิภาพ

ปัญหาด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

1. ปัญหาด้านการวางแผน และนโยบาย

การพัฒนาด้านจิตใจ จริยธรรม และวินัย โดยได้มีการจัดทำแผนงาน โครงการ พัฒนาเยาวชน ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 6 – 8 เช่น โครงการอบรมเยาวชน โครงการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ โครงการเชิดชูเยาวชน และโครงการทัศนศึกษา ซึ่งวิทยากร เชียงกูล (อ้างถึงใน นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. 2545 : 11) วิเคราะห์ว่าแผนและโครงการ ที่จัดทำแบบกว้าง ๆ ไม่ระบุเป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจนให้เกิดผลจริงจึงถึงราก ถึงโคน แก่ปัญหาแบบแยกส่วนไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตเยาวชน ปัญหา ยาเสพติด และธุรกิจเอகชนพยายามสร้างค่านิยมที่เน้นการบริโภคสูงสุด เพื่อแสวงหากำไรกับเยาวชน จึงส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมฟุ่มเฟือย เบี่ยงเบน ขาดวิจาร์ณญาณไว้แก่นสาร ไม่เป็นของตัวเอง นิยมใช้ความรุนแรงถึงขั้นก่ออาชญากรรมในการแก้ปัญหา จึงสรุปได้ว่า การวางแผนและโครงการ พัฒนาจิตใจเยาวชนยังขาดประสิทธิภาพ พัฒนาการทางสติปัญญาชะงักงันเป็นผลให้พัฒนาการ ทางจริยธรรมชะงักตามไปด้วย

7. ปัญหาด้านหลักสูตร และการนำไปใช้

จากการศึกษาวิจัยประเมินผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2533 ของกรมวิชาการ (2528 : 69 – 71) ได้จัดวิชาจริยศึกษาอยู่ใน กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งบูรณาการวิชาต่าง ๆ ไว้หลายวิชาจึงจัดเวลาสอนจริยศึกษา และ ศาสนาได้เพียงสัปดาห์ละ 1 – 2 ชั่วโมงเท่านั้น การบูรณาการจริยศึกษาในทุกวิชา ตามที่เสนอแนะ ก็มีข้อจำกัดในการปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ส่วนหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. 2545 : 13) ได้จัดจริยศึกษาไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ประกอบด้วยศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม และจัดทำ เป็น 3 มาตรฐาน คือ เข้าใจประวัติความสำคัญของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดมั่น ในศีลธรรม และประพฤติตามหลักธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องพัฒนาทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติ โดยจัดให้สอนเพียงสัปดาห์ละ 1 – 3 ชั่วโมงเท่านั้น จึงเกิดข้อจำกัดในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน

8. ปัญหาด้านประสิทธิภาพการสอนจริยศึกษา

จากการศึกษาวิจัยครูผู้สอนวิชาจริยศึกษา ของกรมสามัญศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2522 (อ้างถึงในนงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. 2545 : 13) จะอภิปราย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านประสบการณ์สอน ด้านพฤติกรรมการสอน ด้านปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการสอน และด้านบุคลิกภาพค่านิยม ซึ่งจะทำให้เห็นประสิทธิภาพครูที่ชัดเจน ซึ่งพบว่าครูส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์การสอน 1 – 2 ปี ต้องสอนวิชาจริยศึกษา เพราะเป็นครูประจำชั้น ด้านพฤติกรรม

การสอนจะสอนตามที่คนคิดว่าถูกต้องที่สุด คือ อธิบายคุณธรรม หลักธรรม แบ่งกลุ่มกันคิดว่า จากใบงานที่ครูกำหนด เนื่องจากนักเรียนแต่ละชั้นมีจำนวนมาก แต่ละกลุ่มจึงมีนักเรียน 4 – 5 คน ทำงาน ที่เหลือจะนั่งคุย หรือฟังเงียบ ๆ ผู้แทนกลุ่มจะออกมารายงานหรืออ่านหน้าชั้น นักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีใครฟังเพื่อนรายงาน ส่วนใหญ่ครูไม่ค่อยเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มอื่นซักถามความคิดเห็นนอกจากนี้ ผู้บริหาร และครูผู้สอนจะให้ความสำคัญกับวิชาการมากกว่าจริยศึกษา ผู้บริหาร ให้ความสำคัญการสอน ด้านบรรยากาศ และการปฏิสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเคร่งเครียด ขาดความอบอุ่น ครูมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ต่ำ จึงทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนสอนจริยธรรมขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลการวิจัยของศักดิ์ชัย หิรัญทวี (2541 : 1) พบว่าครูหญิง มีบุคลิกภาพที่ละเอียดอ่อนในส่วนลึกของจิตใจ ที่สามารถถ่ายทอดพฤติกรรมทางจริยธรรมได้มากกว่าครูชาย

9. ปัญหาด้านวิธีสอนจริยศึกษา

วิธีการสอนวิชาจริยศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพนั้นอำเภอ สุจริตกุล (อ้างถึงใน เมฆาร์ แห่งเพ็ญแข. 2545 : 13) ได้ศึกษาวิธีสอนจริยศึกษาแบบสอดคล้องตามหลักสูตรประถมศึกษา จำนวน 11 วิธี ได้แก่

1. เพลง
2. การเล่านิทาน
3. การเล่นเกม
4. การใช้กรณีตัวอย่าง
5. การใช้บทบาทสมมติ
6. การใช้สถานการณ์จำลอง
7. กลุ่มสัมพันธ์
8. การโต้วาทีธรรมะ
9. การแสดงหุ่น
10. การเรียงความปากเปล่า
11. การประชุมกลุ่มแบบหาง ๆ

จากวิธีการสอนจริยศึกษาดังกล่าวถึงแม้ว่าจะมีวิธีการสอนที่หลากหลาย แต่ผู้ทรงคุณวุฒิวิเคราะห์ว่า ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะพัฒนาจิตใจ จริยธรรม ให้อย่างยืนได้ ซึ่งต้องมีการทบทวน และวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่วิธีการสอนแบบใหม่ต่อไป

จากปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และวินัย ที่มีต่อเด็ก และเยาวชน ที่จะส่งผลให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ หากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่มีความจริงจังต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ปัญหาความเสื่อมโทรมทางจิตใจของคนในสังคมก็จะเกิดขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ (2539 : 11 - 12) ได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินการบริหารงานในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของนักเรียนไว้หลายประการ ดังนี้

1. การกำหนดปรัชญาแนวคิดระดับโรงเรียน ลักษณะของโรงเรียนที่สามารถกำหนดแนวคิด ปรัชญาของตนเองได้ จะมีเอกลักษณ์และการปลูกฝังสร้างเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ทุกประการ โรงเรียนที่มีแนวคิดในการสร้างเสริมจริยธรรมเกิดขึ้นได้ไม่มากนัก จึงน่าจะมีการส่งเสริมพัฒนา และเน้นในทางปฏิบัติให้มากขึ้น เพราะการสร้างเสริมกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็นเรื่องของนามธรรมที่ปฏิบัติได้ยากและเห็นผลที่เกิดขึ้นในระยะยาว

2. การกำหนดแผนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน เป็นสิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนควร ในฐานะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินการพึงจะให้ความสำคัญ และร่วมมือกันวางแผนงานโครงการเพื่อให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลง ทางด้านร่างกาย และจิตใจสูง ให้ได้รับการพัฒนายกระดับจิตใจให้มีคุณธรรมสูงขึ้น

3. การสร้างเสริมลักษณะนิสัย ความมีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในโรงเรียน เป็นสิ่งที่ควรต้องตระหนักให้มาก เนื่องจากกิจกรรม หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาจะส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน เช่น การยกย่องชมเชย การประกวดนักเรียนดีเด่นด้านจริยธรรม ฯลฯ

4. การจัดกิจกรรมในโรงเรียน นักเรียนจะมีโอกาสในการพัฒนาความสามารถ ความสนใจ ลักษณะนิสัยของตนเอง หากโรงเรียนจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับพัฒนาการของนักเรียน ให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็น และปฏิบัติ โรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งที่มีหน้าที่ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จึงต้องพยายามจัดกิจกรรมพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิตใจของนักเรียน โดยมุ่งหวังให้เด็กเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมที่ยั่งยืน

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน ซึ่งครูเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการสอน ที่จะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ครูยังสามารถกำหนดหลักสูตรและแผนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาจริยศึกษา ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนเป็นเป้าหมายหลัก

6. การเสริมแรง และการติดตามผลพฤติกรรมนักเรียน เป็นวิธีการเสริมแรง และการติดตามนักเรียนอย่างใกล้ชิด การเสริมแรง และเน้นถึงคุณธรรมที่ได้เรียนรู้มาแล้วให้เกิดความต่อเนื่อง และการนำไปปฏิบัติจริงได้ การแก้ไขปัญหาทางพฤติกรรมของครู เพื่อให้การเสริมแรงมีประสิทธิภาพ อาจใช้พฤติกรรมที่แสดงออกและเป็นที่ยอมรับ เช่นการพูดจาที่สุภาพเรียบร้อย การให้กำลังใจ ความเข้าใจแก่ผู้เรียนเสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นการเสริมแรง และลดปัญหา

ทางพฤติกรรมนักเรียนได้

7. การวัด และประเมินผลทางจริยธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร และครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต้องสร้างเครื่องมือที่ใช้วัด หรือประเมินผลที่มีคุณภาพ ที่สามารถวัดพฤติกรรมทางด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับเปลี่ยนสภาพปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนได้

จากแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และวินัย ที่สามารถเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้น โรงเรียนจำเป็นต้องมีการกำหนดปรัชญา แนวคิด วางแผนพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม นอกจากนี้โรงเรียนยังต้องกำหนดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีวิธีการวัดผล ประเมินผลที่ชัดเจน และต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผู้ปกครอง ผู้บริหาร และครูผู้สอนที่จะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนบรรลุเป้าหมาย ให้เป็น คนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทฤษฎี หลักการ แนวคิด ที่ได้นำมาเสนอนี้เป็นงานวิจัยที่มีความใกล้เคียง และสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ศุภวรรณ รัตนภูผา (2534 : 27) ได้จัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมพบว่าการสอนนักเรียนโดยการกำหนดบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ปัญหา ให้เด็กได้อภิปราย ปัญหากลุ่ม ใช้บทบาทประกอบการสอน ใช้การสอน ตามหลักอริยสัจ 4 ประการ ใช้กิจกรรมคัดสรร การฝึกสมาธิ ใช้การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และใช้ชุดการสอนกิจกรรมแนะแนว นอกจากนี้ยังมีการนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้ในการสอนจริยธรรม เช่นการสอนแบบเบญจขันธ์ การสอนแบบอริยสัจ 4 การสอนโดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ และการสอนแบบไตรสิกขา เป็นต้น งานวิจัยดังกล่าวต่างให้ผลตรงกันว่า การสอนจริยธรรมด้วยวิธีหลากหลายดังกล่าวข้างต้น สามารถยกระดับเหตุผลทางจริยธรรมมีผลกระทบบ่อการปฏิบัติตนในสังคมของเด็ก การสอนจริยธรรม โดยใช้แนวคิดการพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์และโคลเบอร์ก นอกจากจะได้ผลดีทางด้านการยกระดับเหตุผลทางจริยธรรมแล้ว ยังช่วยเด็ก เติบโตทางจิตทางจิตและอารมณ์และการปฏิบัติตนกับผู้อื่นด้วย

บรรจง เรืองสะอาด (2539 : 27 - 28) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการอบรมปลูกฝัง จริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าการอบรมในสถานศึกษานั้น จริยธรรมที่ครูปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนมากที่สุด คือ ความขยัน ซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย และความสามัคคี ครูในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองจะปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนในด้านการตรงต่อเวลา ความกตัญญู ความเสียสละ

ความอดทน มากกว่าครูในโรงเรียนชนบท โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางจริยธรรมของนักเรียนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ครอบครัว สถาบันศาสนา สื่อมวลชน และเพื่อน บุคคลที่เอาใจใส่ส่งเสริมจริยธรรม และนักเรียนเชื่อฟังมากที่สุด คือ ครูสอนวิชาจริยศึกษา วิธีสอนที่ครูใช้มาก คือ การยกตัวอย่าง และการเล่านิทานเปรียบเทียบ สำหรับการอบรมปลูกฝังจริยธรรมในครอบครัวนั้น บิดาจะสอนจริยธรรมแก่เด็กมากที่สุด รองลงมาได้แก่ มารดา แต่นักเรียนจะเชื่อฟังคำสั่งสอนจากมารดามากกว่าบิดา วิธีการที่ใช้คือการดักเตือนเมื่อกระทำผิด และยกตัวอย่างที่ดี สำหรับบุคคลที่นักเรียนยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องจริยธรรม คือ บิดา รองลงมาคือมารดา และอีกด้านหนึ่งที่ศึกษาวิจัยคือ สังคมรอบตัว นักเรียนกับการปลูกฝังจริยธรรม พบว่าเพื่อนมีบทบาทไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะดักเตือนในเรื่อง การมีความเมตตา กรุณา พุทธเจ้าเพราะ ไม่เห็นแก่ตัวและเอื้อเฟื้อต่อกัน

อภุณี เหลืองไทยงาม (2539 : 88) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบว่า ผู้บริหาร และครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้ร่วมมือกัน ในการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมจริยศึกษา ในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ครูปฏิบัติเวรประจำวันได้กล่าวอบรมความประพฤติก่อนเข้าห้องเรียนการให้ครูกวาดกันทางด้านความรู้ ความประพฤติของนักเรียน และการให้ครูประจำชั้นไปเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนในชั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจนักเรียนมากขึ้นการให้ผู้บริหารโรงเรียนกล่าวอบรมความประพฤตินักเรียนในห้องประชุมประจำสัปดาห์ และการเชิญผู้นำท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติคุณธรรมมาร่วมให้ข้อคิดเป็นวิทยากรอบรมนักเรียน สำหรับด้านการจัดสภาพแวดล้อม พบว่าผู้บริหารและครูส่งเสริมจริยศึกษาในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ การจัดนิทรรศการแสดงความสำคัญทางพุทธศาสนา การจัดให้มีพระพุทธรูป พุทธประวัติไว้ในห้องเรียน และการให้ครูประจำชั้นสนับสนุนนักเรียนที่มีความประพฤติดี เป็นหัวหน้าผู้นำที่ดี สำหรับด้านที่ปฏิบัติน้อย คือ การจัดให้มีชุมนุมจริยศึกษาในโรงเรียน การจัดป้ายแสดงประวัติ และผลงานของผู้นำ หรือผู้ปกครองในห้องเรียนที่ถือปฏิบัติคุณธรรมดีเด่นเพื่อเป็นแบบอย่างให้นักเรียนได้ปฏิบัติตาม

สุจิตรา สุขสาร (2544 : 2) ได้พัฒนาเครื่องมือเพื่อหาคุณภาพ สร้างเกณฑ์ปกติและคู่มือในการวัดคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียนตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2541 เครื่องมือประกอบด้วยแบบทดสอบจำนวน 4 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ด้านความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือและตอบแทนคุณ ฉบับที่ 2 ด้านความซื่อตรงต่อหน้าที่ ฉบับที่ 3 การใช้สิ่งของอย่างประหยัด และคุ้มค่า ฉบับที่ 4 ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ที่ได้รับผิดชอบ ด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบ และถูกต้อง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2544 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการศึกษาใช้แบบทดสอบทั้ง 4 ฉบับกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,080 คน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมตามข้อสอบฉบับที่ 1 ด้านความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือ และตอบแทนคุณ และฉบับที่ 3 ด้านการใช้สิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า นักเรียน

สามารถปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ส่วนฉบับที่ 2 ด้านความเชื่อตรงต่อหน้าที่และความถูกต้องและฉบับที่ 4 ด้านการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบ และถูกต้อง นักเรียนมีพฤติกรรมในทางปฏิบัติได้ค่อนข้างน้อย

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 1) ได้ศึกษาคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะทางจริยธรรมระดับสูง 3 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล และความกตัญญูกตเวที คุณลักษณะทางจริยธรรมระดับปานกลาง 8 ด้าน คือ ความอดุสสาหะ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตา กรุณา และนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกัน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกัน โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอยู่ 6 ด้าน คือ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตา กรุณา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอยู่ 3 ด้าน คือ ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี และความประหยัด นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอยู่ 11 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความอดุสสาหะ ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตา กรุณา

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮอฟแมน (Hoffman. 1970 : 277) ได้สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก โดยวิธีถอนความรัก ที่พ่อแม่ใช้วิธีการแสดงออกถึงความโกรธ หรือการไม่ยอมรับเด็กโดยตรง ในกรณีที่เด็กกระทำพฤติกรรมที่พ่อแม่ไม่ต้องการให้ทำ จากงานวิจัยนี้นักจิตวิทยาให้เหตุผลว่า หากเด็กทำคนตามอย่างพ่อแม่ เพราะเด็กกลัวว่าตนจะสูญเสียความรักของพ่อแม่ไปจริง พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูกโดยการถอนความรักจากเด็กก็น่าจะมีลูกที่ทำคนตามอย่างพ่อแม่ และมีพัฒนาการทางด้านคุณธรรม จริยธรรมได้มาก ฮอฟแมนทบทวนการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูกด้วยวิธีนี้ โดยใช้ดัชนีทางจริยธรรม 4 ตัว คือ การต้านทานการเบี่ยงเบนหรือการต้านทานความขวนใจ ซึ่งหมายถึงความสามารถของเด็กที่จะต้องใช้ความอดทนต่อด้านความขวนใจ หรือการเบี่ยงเบนเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่มีสิ่งขวนใจให้เบี่ยงเบนโดยไม่มีใครรู้เห็น ดัชนีทางจิตวิทยาตัวที่ 2 คือ ความสำนึกผิด หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในความผิดเมื่อเด็กได้แสดงการเบี่ยงเบนไปแล้ว ดัชนีทางจริยธรรมตัวที่ 3 คือการสารภาพผิด และการยอมรับความผิด และดัชนีตัวที่ 4 คือ การมุ่งความสนใจออกสู่ภายนอกหรือเข้าสู่ภายใน

นักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งที่เน้นถึงความรักของพ่อแม่ที่มีต่อบุตรหลาน คือ เซียร์ส และคณะ (Sears and others. 1957 : 289-269) ได้อธิบายว่าพ่อแม่ซึ่งมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูลูก

เป็นผู้ตอบสนองความต้องการของเด็ก ทำให้เด็กได้วิบประสบการณ์ที่ดีจากพ่อแม่ เด็กจึงชอบและอยากทำตามพฤติกรรมของพ่อแม่ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการตอบสนองความต้องการของคนพ่อแม่มีพฤติกรรมเช่นใดลูกก็มักจะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับพ่อแม่

แบนดูรา (Bandura . 1975 : 253-269) ได้นำผลงานวิจัยมาเปรียบเทียบการทำตามอย่างพ่อแม่ ซึ่งให้ความรักความอบอุ่นกับเด็กที่มีพ่อซึ่งไม่ให้ความอบอุ่นเอาใจใส่ลูกมากนักพบว่าเด็กที่มีพ่อให้ความรักความอบอุ่นชอบบทบาท และพฤติกรรมที่ผู้ชายส่วนมากแสดงกัน และเด็กมักบรรลุตนเองความฉลาด และกระทำคล้ายพ่อกว่าเด็กขงพ่อก่อนเลยความอบอุ่นเอาใจใส่ลูกมากนัก

นักจิตวิทยาอีกท่านหนึ่งที่ได้เ้าแนวคิดของฟรอยด์มาขยายต่อออกไปคือ วิททิง (Wittng. 1960 : 537) เห็นว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมตามพ่อแม่ก็เพราะการที่เด็กทำตัวเป็นคู่แข่งกับพ่อหรือแม่เพศเดียวกับตน แต่เด็กก็เป็นผู้แพ้จากการแข่งขัน ทำให้เด็กเกิดความอิจฉาพ่อ หรือแม่เพศเดียวกับตน จนเป็นผลให้เด็กทำตามอย่างพ่อหรือแม่เพศเดียวกับตน ทฤษฎีของวิททิงเป็นทฤษฎีที่รู้จักในนามทฤษฎีการอิจฉาสถานภาพ

บัสเซ (Bussey. 1982 : 701-706) ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีของวิททิง เป็นทฤษฎีที่ใกล้เคียงกับความคิดของฟรอยด์มาก ที่อธิบายได้ว่าการที่เด็กชายอิจฉาสถานภาพของพ่อ เพราะว่าพ่อได้รับการดูแลเอาใจใส่จากแม่มาก จึงทำให้เด็กชายทำตามอย่างพ่อ และเด็กผู้หญิงก็เช่นเดียวกันได้เห็นสถานภาพของแม่ที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพ่อ จึงเกิดการอิจฉาแม่เด็กหญิงจึงพยายามทำตามอย่างแม่ในเพศเดียวกับตน

เลวิงตัน เอริค ครูเกอร์ (Levingston, Eric Kruger. 2002 : 236) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างหลักศีลธรรมสากลของวัยรุ่นที่จบจากบรรดาโรงเรียนภาคกลางวันของชาวยิวในนิวยอร์ก โดยผู้วิจัยได้เฝ้าดูพฤติกรรมการต่อสู้เกี่ยวกับปัญหาทางด้านศีลธรรมของกลุ่มวัยรุ่นเหล่านี้ทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งสรุปได้ว่ามีทัศนะเกี่ยวกับศีลธรรมที่เกิดขึ้น หลายรูปแบบ ได้แก่ ทัศนะที่ถือประโยชน์ส่วนตัวและทำตามใจตนเองเป็นหลัก ทัศนะเชื่อมโยงที่เน้นการเจรจาตกลงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิทธิ และความถูกต้อง มีทัศนะยึดมาตรฐานศีลธรรมที่ได้รับการรับรองจากหน้าที่และประเพณีนิยมเป็นหลัก

จากการศึกษาผลการวิจัยภายในประเทศ และต่างประเทศ สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียน ควรต้องดำเนินการให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์กับนักเรียน ซึ่งมีวิธีดำเนินการหลายรูปแบบ และแต่ละแนวทางให้ผลที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งก็ยังมีปัญหาบางอย่าง ที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ ที่จะศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุขิรัมย์ เขต 2 เพื่อศึกษาวิธีการและผลที่ได้รับจากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยจะส่งผลถึงการพัฒนาเยาวชน ซึ่งจะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของชาติต่อไป

กรอบการวิจัย

